

Koulukiusaaminen yläkoulussa

Tutkimusprosessikurssi 2014

Tutkimusraportti

Noora Hagman

Noora Järvi

Noora Kivioja

Noora Väisänen

HELSINGIN YLIOPISTO
HELSINGFORS UNIVERSITET
UNIVERSITY OF HELSINKI

Tiedekunta/Osasto – Fakultet/Sektion – Faculty		Laitos – Institution – Department	
Valtiotieteellinen tiedekunta		Sosiaalitieteiden laitos	
Tekijä □– Författare – Author			
Noora Hagman, Noora Järvi, Noora Kivioja & Noora Väisänen			
Työn nimi – Arbetets titel – Title			
Koulukiusaaminen yläkoulussa			
Oppiaine – Läroämne – Subject			
Tutkimusprosessikurssi			
Työn laji – Arbetets art – Level	Aika – Datum – Month and year	Sivumäärä – Sidoantal – Number of pages	
Tutkimusraportti	Joulukuu 2014	8	
Tiivistelmä – Referat – Abstract			
<p>Koulukiusaaminen on ajankohtainen ja valitettavan yleinen ongelma koulumaailmassa. Koulukiusaamisella tarkoitetaan yleisellä tasolla kouluympäristössä tai muussa oppilaitoksessa tapahtuvaa fyysistä ja psyykkistä väkivaltaa (Hamarus, 2006). Tässä tutkimuksessa keskitytään yläkoulussa ilmenevään koulukiusaamiseen.</p> <p>Tutkimme kiusaamisen ilmentymistä yläkoulussa, kiusaamisen eroja sukupuolten välillä ja sosiaalisen tuen merkitystä. Hypoteesimme on, että sukupuolten välillä esiintyy eroja koulukiusaamisessa, sosiaalinen tuki vaikuttaa vähentävästi kiusaamiseen ja luokka-asteiden välillä on eroa koulukiusaamisessa.</p> <p>Tutkimuksen aineistona käytettiin yhteiskuntatieteellisen tietoarkiston arkistoimaa valmista aineistoa Konu, Anne: Koulun hyvinvointiprofiili 2012-2013: yläluokat 7-9. Tämän aineiston pohjalta päädyimme toteamaan, että poikien keskuudessa kiusaamista ilmenee useammin kuin tyttöjen keskuudessa, tosin erot eivät ole suuria. Myöskään luokka-asteiden välillä ei ole suuria eroja kiusaamisen esiintyvyydessä. Tutkimuksen pohjalta suurin osa oppilaista kokee sosiaalisen tuen olevan riittävää.</p>			
Avainsanat – Nyckelord – Keywords			
Koulukiusaaminen, yläkoulu, sosiaalinen tuki			

Sisällysluettelo

Johdanto	1
<i>Hypoteesit</i>	2
Metodit.....	2
Tulokset	3
<i>Kuvio 1. Koulukiusaaminen lukukauden aikana</i>	3
<i>Kuvio 2. Tukimuuttuja</i>	4
<i>Taulukko 1. Luokka-aste ja tuen saaminen</i>	4
<i>Taulukko 2. Sukupuoli ja kiusaaminen</i>	5
<i>Taulukko 3. Luokka-aste ja kiusaaminen</i>	6
Keskustelu.....	6
Lähteet.....	9

Johdanto

Käsitteellä koulukiusaaminen viitataan yleisellä tasolla kouluympäristössä tai muussa oppilaitoksessa tapahtuvaan fyysiseen tai psyykkiseen väkivaltaan. Ilmiö voidaan kuitenkin määritellä useilla eri tavoilla, joilla viitataan eri tyyppisiin käyttäytymisen muotoihin ja kiusaamisen keston. On tärkeää, että samassa koulussa tai organisaatioissa toimivilla on sama käsitys siitä, mitä kiusaamisella tarkoitetaan, jotta he voisivat toimia yhdenmukaisella tavalla esimerkiksi ilmiön ehkäisemiseksi. (Hamarus, 2006.)

On tärkeää huomata, että koulukiusaaminen on sosiaalisen käyttäytymisen muoto, jolloin vuorovaikutukseen vaikuttavat läheisesti ryhmädynamiikka, ryhmäläisten roolit, yhteiset tavoitteet ja normit sekä identifioituminen ryhmän jäseneksi (Hamarus, 2006). Yksi olennainen kiusaamiseen liittyvä ryhmäilmiö on sosiaalinen paine eli paine konformismiin, toisin sanoen yhdenmukaiseen käyttäytymiseen. Konformistisessa ryhmässä ei siedetä erilaisuutta, koska jäsenten yksilöllinen toiminta uhkaa yhdenmukaisuutta. Esimerkiksi kouluikäisten keskuudessa kiusatuksi joutuu helposti henkilö, joka on tavalla tai toisella poikkeava (Kalanen & Kekäläinen, 2004.).

Yläkouluikäiset nuoret ovat kehityksen herkässä vaiheessa, he tarkkailevat itseään ja toisiaan sekä keräävät tietoa ja mielipiteitä itsestään. Hoikkala & Paju (2013, s.146) toteavat oppilasryhmän olevan vertailuryhmä, se tarjoaa mallit siitä millaiseksi itse haluaa ja millaiseksi ei halua. Nuoret vertailevat itseään toisiinsa ja heillä on tarve kuulua ryhmään, joka korostaa vertaisuuden tärkeyttä nuoruuden kasvun vaiheessa. (Hoikkala & Paju, 2013 s.146.)

Kiusaaminen voidaan jakaa epäsuoraan ja suoraan kiusaamiseen. Suoralla kiusaamisella tarkoitetaan avointa aggressiivista käyttäytymistä uhria kohtaan. Epäsuoralla kiusaamisella viitataan sen sijaan käyttäytymiseen, jolla uhri eristetään sosiaalisesti toisista, levitetään juoruja ja manipuloidaan myös muut ryhmän jäsenet välttämään uhrin seuraa. (Olweus, 1992.)

Yleisesti on mielletty, että poikien keskuudessa suora kiusaaminen on yleisempää kuin tyttöillä, samoin kuin epäsuora kiusaaminen olisi yleisempää tyttöillä kuin poikien parissa. Mannisen (2013 s.29) tutkimuksen mukaan poikien keskuudessa koulukiusaaminen näkyy useimmiten väkivaltaisina tekoina, kun taas tyttöjen keskuudessa sanallinen sekä henkinen kiusaaminen ovat yleisempiä. Tutkimuksen mukaan tyttöjen poikiin kohdistuva väkivalta ei tuo samalla lailla arvostusta poikien keskuudessa kuin poikien väkivalta tai sillä uhkaaminen toisia poikia kohtaan. Hän kuitenkin toteaa, ettei näitä asioita tule stereotypoida. (Manninen, 2013 s.29-30)

Kiusaaminen koulussa ei ole uusi ilmiö, mutta siihen ollaan alettu kiinnittää enemmän huomiota ja sitä on alettu tutkimaan järjestelmällisemmin vasta 1970-luvulta lähtien. Viime vuosina kiusaaminen on ollut erityisesti puheenaiheena muun muassa kouluammuskeluiden yhteydessä, ja kiusaamista on pidetty vakavana ongelmana. Nykyinen lainsäädäntö edellyttää kouluilta suunnitelmaa kiusaamisen estämiseksi (esimerkiksi KiVa-kouluhankkeet), mutta ongelmana on se, että laki ei vaadi kiusaamiseen puuttumista (Mäntylä, Kivelä, Ollila & Perttola, 2013). Useat tahot vaativat järeämpiä keinoja kiusaamiseen kriminalisoimalla sen. Lakialoite koulukiusaamisen kriminalisoinnista jätettiin vuonna 2012, mutta on yhä lakivaliokunnan käsiteltävänä. Koulukiusaamisen vakavuuteen kiinnitetään nykyään enemmän huomiota, sillä kiusaamisen vaikutukset nuoren elämään ymmärretään paremmin. Koulukiusaaminen vaikuttaa oppilaiden viihtyvyyteen koulussa, sosiaalisiin suhteisiin, opiskelumotivaatioon ja niiden kautta myös tulevaisuuden mahdollisuuksiin ja yhteiskuntaan kiinnittymiseen. (Pekkarinen, Vehkalahti & Myllyniemi, 2012, s. 50)

Hypoteesit

1. Koulukiusaamisessa on eroja sukupuolten välillä
2. Sosiaalinen tuki vaikuttaa vähentävästi kiusaamiseen
3. Luokka-asteiden välillä on eroa koulukiusaamisessa

Metodit

Tutkimuksen aineistona käytettiin yhteiskuntatieteellisen tietoarkiston arkistoimaan aineistoa Konu, Anne: Koulun hyvinvointiprofiili 2012-2013: yläluokat 7-9 [elektroninen aineisto]. FSD2857, versio 1.0 (2013-09-06). Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto [jakaja], 2013.

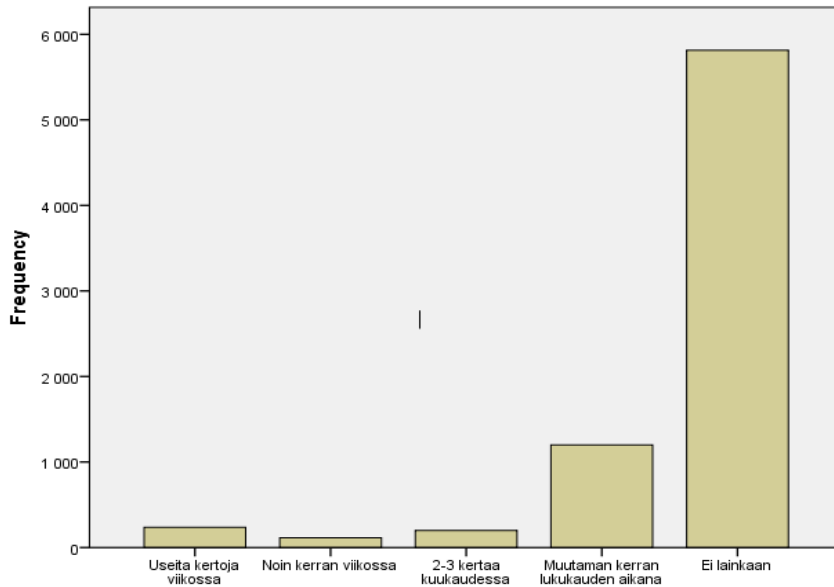
Aineisto perustuu strukturoituun kyselylomakkeeseen, ja sen keruu toteutettiin internet-kyselynä. Aineisto kerättiin aikavälillä 2012-09 – 2013-05 ja sen vastaajiksi valikoitui aktiivisten vapaaehtoiskoulujen oppilaita. Kyselyyn osallistui 83 koulua, ja vastaukset antoi 10 123 peruskoulun 7-9-luokkalaista.

Aineistosta tarkasteltiin koulukiusaamisen sekä tuen yhteyttä luokka-asteeseen ja sukupuoleen. Tuki-muuttujaa kuvaa kyselylomakkeen kohdista 7.3 (“Luokkakaverit auttavat toisiaan koulutehtävissä”), 7.4 (“Luokkakaverit auttavat toisiaan ongelmatilanteissa”) ja 7.5

(“Luokkakaverit tulevat väliin, jos jotain oppilasta kiusataan) muodostettu summamuuttuja. Näiden väitteiden vastausasteikko oli: täysin samaa mieltä, samaa mieltä, ei samaa eikä eri mieltä, eri mieltä, täysin eri mieltä. Koulukiusaamista kuvaa kyselylomakkeen kahdeksas kysymys “Kuinka usein sinua on kiusattu koulussa tämän LUKUKAUDEN aikana?” (asteikolla 1. Ei lainkaan 2. Muutaman kerran lukukauden aikana 3. 2-3 kertaa kuukaudessa 4. Noin kerran viikossa 5. Useita kertoja viikossa).

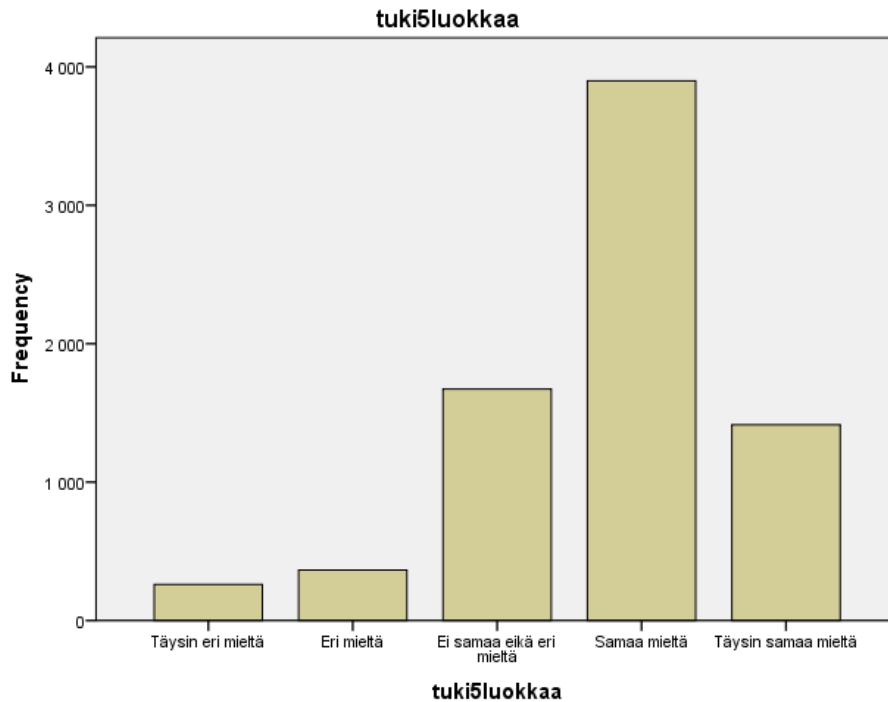
Tulokset

Kuvio 1. Koulukiusaaminen lukukauden aikana

Kuvio 1 kuvaa frekvenssiä koulukiusaamisen esiintymisen määrää lukukauden aikana. Kuvioista nähdään, että on paljon oppilaita, jotka ilmoittavat ettei heitä ole kiusattu lainkaan tai heitä on kiusattu muutaman kerran. Hälyttävää kuitenkin on se, että on oppilaita, joita kiusataan useita kertoja viikossa ja näitä on enemmän kuin niitä, joita kiusataan noin kerran viikossa. Kuvio osoittaa se miksi kiusaaminen on niin vakava ongelma. Kiusaaminen kohdistuu muutamisiin oppilaisiin ja he kokevat kiusaamista jatkuvasti.

Kuvio 2. Tukimuuttuja

Kuvio 2 osoittaa kuinka moni kokee, että luokkakaverit auttavat toisiaan ja saavat heiltä tukea.

Kuviosta nähdään, että suuri osa on samaa mieltä tukemisen suhteen. On kuitenkin myös niitä, jotka eivät koe luokkakavereiden tukea. Lisäksi ”ei samaa eikä eri mieltä” olevia oppilaita on paljon.

Taulukko 1. Luokka-aste ja tuen saaminen

[q3] Luokka-aste * tuki5luokkaa Crosstabulation

% within [q3] Luokka-aste

		tuki5luokkaa					Total
		Täysin eri mieltä	Eri mieltä	Ei samaa eikä eri mieltä	Samaa mieltä	Täysin samaa mieltä	
[q3] Luokka-aste	Seitsemäs	3,3%	4,9%	20,4%	50,1%	21,3%	100,0%
	Kahdeksas	3,1%	4,6%	23,8%	52,1%	16,4%	100,0%
	Yhdeksäs	3,8%	4,9%	21,3%	51,2%	18,7%	100,0%
Total		3,4%	4,8%	22,0%	51,2%	18,6%	100,0%

Taulukko 2 osoittaa kiusaamisen lukuvuoden aikana sukupuolen mukaan. Kuviosta nähdään, että kiusaaminen on yleisempää poikien kohdalla kaikissa luokissa. Lisäksi oppilaita, joita ei ole kiusattu lainkaan lukukauden aikana on vähemmän kuin tyttöjen keskuudessa.

Taulukko 3. Luokka-aste ja kiusaaminen

[q3] Luokka-aste * [q8] Kuinka usein sinua on kiusattu koulussa tämän lukukauden aikana?

Crosstabulation

% within [q3] Luokka-aste

		[q8] Kuinka usein sinua on kiusattu koulussa tämän lukukauden aikana?					Total
		Useita kertoja viikossa	Noin kerran viikossa	2-3 kertaa kuukaudessa	Muutaman kerran lukukauden aikana	Ei lainkaan	
[q3] Luokka-aste	Seitsemäs	2,9%	2,4%	3,1%	21,0%	70,6%	100,0%
	Kahdeksas	2,3%	2,0%	2,5%	16,5%	76,8%	100,0%
	Yhdeksäs	3,9%	1,4%	2,3%	16,3%	76,1%	100,0%
Total		3,0%	1,9%	2,6%	17,8%	74,7%	100,0%

Taulukko 3 osoittaa kiusaamisen lukukauden aikana luokka-asteittain. Taulukosta nähdään, että kiusaaminen on yleisempää seitsemännellä luokalla ja myös niitä oppilaita, jotka ilmoittavat ettei heitä kiusata lainkaan on vähemmän kuin muilla asteilla. Yhdeksännellä luokalla kiusaamista on suhteessa vähemmän kuin muilla asteilla, mutta niitä oppilaita, jotka ilmoittavat, että heitä kiusataan useita kertoja viikossa on enemmän kuin muilla asteilla.

Keskustelu

Asetimme tutkimuksellemme kolme hypoteesia, jotka olivat; 1. koulukiusaamisessa on eroja sukupuolten välillä, 2. sosiaalinen tuki vaikuttaa vähentävästi kiusaamiseen, 3. luokka-asteiden välillä on eroa koulukiusaamisessa. Muodostimme hypoteesit aiemman käsityksemme sekä artikkeleista lukemamme perusteella. Kuten olemme edellä todenneet, koulukiusaaminen on ollut yleisessä keskustelussa paljon esillä viime vuosien aikana muun muassa kouluammuskeluiden

yhteydessä käydyssä keskustelussa. Kiusaamista pidetään vakavana ongelmana, jonka ehkäisemisestä on lailla säädetty. Käsitteemme mukaan koulukiusaaminen on valitettavan yleistä.

Tutkimamme aineiston pohjalta hypoteesimme osoittautuivat suurilta osin vääriksi. Olimme yllättyneitä siitä, että tutkittavista vain pieni osa koki tulleen kiusatuksi ja luokka-asteiden välillä ei ollut merkittäviä eroja. Tulosten perusteella myöskään sukupuolten välillä ei ole suuria eroja kiusaamisen kohteeksi joutumisessa. Frekvenssistä nähdään, että suuri osa vastanneista kokee, että luokkakaverit auttavat ja tukevat toisiaan. On kuitenkin pieni joukko, jotka eivät koe saavansa muilta apua. Luokka-asteen ja tuen saamisen vertailussa ei myöskään noussut esiin suuria eroja. Ristiintaulukoinnista kuitenkin nähdään, että täysin samaa mieltä olevien osuus laskee luokka-asteen noustessa ja täysin eri mieltä olevien määrä nousee, joten pientä eroa löytyy ääripäistä.

Tutkimuksen kohteena olivat yläkoululaiset ja mietimme, että voiko ryhmäpaine ja toisten miellyttämisen tarve tuossa iässä selittää ainakin osakseen tuloksia. Yläkouluikäiset nuoret ovat kehityksen herkässä vaiheessa, he tarkkailevat itseään ja toisiaan sekä keräävät tietoa ja mielipiteitä itsestään. Hoikkala & Paju (2013, s.146) toteavat oppilasryhmän olevan vertailuryhmä, se tarjoaa mallit siitä millaiseksi itse haluaa ja millaiseksi ei halua. Nuoret vertailevat itseään toisiinsa ja heillä on tarve kuulua ryhmään, joka korostaa vertaisuuden tärkeyttä nuoruuden kasvun vaiheessa. (Hoikkala & Paju, 2013 s.146.)

Tutkimuksen tuloksista ilmenee, että vain pieni osa oppilaista kokee tulleen kiusatuksi useasti. Vaikuttaa siltä, että ne joita kiusataan, kiusataan usein, jopa useita kertoja viikossa. Tässä voisi olla kysymys siitä, että muut oppilaat kuuluvat johonkin ryhmään ja näin ollen eivät tule kiusatuksi tai koe tulevansa kiusatuksi koulussa koska heillä on oman ryhmänsä tuki. Ne harvat, jotka eivät ole onnistuneet saamaan roolia missään ryhmässä, tulevat useasti kiusatuiksi.

Pohdimme myös kiusaamisen määrittelyyn liittyviä vaikutuksia tutkimustuloksiin. Kiusaamisesta puhuttaessa tulee huomioida sen eri muodot. Pohdimme, voiko tuloksiin vaikuttaa se, että oppilaat eivät ole ajatelleet jotakin tiettyä kiusaamisen muotoa kiusaamiseksi. Saattaa myös olla, että eri ihmiset kokevat eri asiat kiusaamiseksi. Kiusaaminen voidaan jakaa Olweuksen (1992) mukaan epäsuoraan ja suoraan kiusaamiseen. Suoralla kiusaamisella tarkoitetaan avointa aggressiivista käyttäytymistä uhria kohtaan. Epäsuoralla kiusaamisella viitataan sen sijaan käyttäytymiseen, jolla uhri eristetään sosiaalisesti toisista, levitetään juoruja ja manipuloidaan myös muut ryhmän jäsenet välttämään uhrin seuraa. (Olweus, 1992.) On mahdollista, että vastauksissa ei ole raportoitu osaa

epäsuorasta kiusaamisesta, sillä sitä on vaikeampi havaita kuin suoraa kiusaamista. Jos tällaiseen epäsuoraan kiusaamiseen ei tule selkeää negatiivista palautetta esimerkiksi opetushenkilökunnalta, voi olla ettei kiusattukaan määrittele sitä kiusaamiseksi kyselyyn vastatessaan. Suora kiusaaminen ei jätä samanlaista tulkinnanvaraa.

Olimme ajatelleet, että sukupuolten välillä näkyisi enemmän eroa kiusaamisessa. Ajattelimme, että tytöt kokisivat poikia herkemmin tulevansa kiusatuksi ja heillä ehkä olisi pienempi kynnys myöntää kiusaamisen kohteena oleminen. Tuloksien perusteella kuitenkin kiusaaminen on yleisempää poikien keskuudessa. Mietimme, että koulussa poikien kiusaaminen saattaa olla näkyvämpää kuin tyttöjen kiusaaminen koska yleisesti on mielletty, että poikien keskuudessa suora kiusaaminen on yleisempää kuin tytöillä, samoin kuin epäsuora kiusaaminen olisi yleisempää tytöillä kuin poikien parissa. Mannisen (2013 s.29) tutkimuksen mukaan poikien keskuudessa koulukiusaaminen näkyy useimmiten väkivaltaisina tekoina, kun taas tyttöjen keskuudessa sanallinen sekä henkinen kiusaaminen ovat yleisempiä.

Kiusaamisen osoittaututtua aineistossa yleisemmäksi poikien kuin tyttöjen parissa, olisi jatkotutkimuksessa kiinnostavaa tarkastella sukupuolieroja tuki-muuttujan suhteen. Alustavien käsitystemme mukaan arvioisimme tuen olevan pojilla korkeammalla tasolla kuin tytöillä, poikien liikkeessä keskiarvoisesti suuremmissa kaveriporukoissa kuin tyttöjen.

Lähteet

Hamarus, P. (2006). *Koulukiusaaminen ilmiönä. Yläkoulun oppilaiden käsityksiä kiusaamisesta*. Jyväskylä: Jyväskylä University Printing House.

Hoikkala, T. & Paju, P. (2013). *Apina pulpetissa: Ysiluokan yhteisöllisyys*. Helsinki: Gaudeamus.

Kalanen, H. & Kekäläinen, A. (2004). Hynttyyt yhteen- liikuntaryhmän kiinteyden kokeminen ja häiriökäyttäytyminen peruskoulun yhdeksäsluokkalaisilla. Pro gradu- tutkielma. Jyväskylän yliopisto.

Manninen, S. (2013). Poikien respektiresurssit ja paikkaansa pitävä maskuliinisuus. Emojulkaisu: Samalta viivalta. Valtakunnallisen kasvatusalan valintayhteistyöverkoston (VAKAVA) kirjallisen kokeen aineisto. Jyväskylä: PS-kustannus.

Mäntylä, N., Kivelä, J., Ollila, S. & Perttola, L. (2013). Pelastakaa koulukiusattu! - Koulun vastuu, puuttumisen muodot ja ongelmat oikeudellisessa tarkastelussa. *Kunnallisalan kehittämissäätiön tutkimusjulkaisu, 70*. Sastamala: Vammalan kirjapaino.
ISBN 978-952-5801-70-5 (PDF)

Olweus, D. (1992). *Kiusaaminen koulussa*. Helsinki: Otava.

Pekkarinen, E., Vehkalahti K., & Myllyniemi, S. (2012). *Lapset ja nuoret instituutioiden kehityksessä. Nuorten elinolot -vuosikirja 2012*. Helsinki: Unigrafia Oy.